

Alternativ iqtisadi strategiya inkişafın yeni modelini yaradıb

Dünyanın bir çox dövlətlərinin iqtisadiyyatına ciddi təsir göstərən global maliyyə-iqtisadi böhranı bir çox bölgələrdə vəziyyəti ağır həddə çatdırsa da, Azərbaycan iqtisadiyyatı öz dayanıqlığını qoruyub saxlaya bilib. Prezident İlham Əliyevin göstərişinə uyğun olaraq ölkə iqtisadiyyatına kənardan mənfəətli təsirlərin minimuma endirilməsi istiqamətində atılmış dəqiq addımlar nüfuzlu beynəlxalq maliyyə-iqtisadi təşkilatları tərəfindən (Beynəlxalq Valyuta Fondu, Dünya Bankı) də yüksək qiymətləndirilib. Aparıcı reyting agentlikləri də (Fitch Ratings və Standard and Poor's) bu qiymətləndirməni bölüşmüş və cari ilin birinci yarısında keçirdikləri reyting dəyərləndirmələri əsasında Azərbaycan Respublikasının uzunmüddətli yerli və xarici valyutada reytingini "BBB-" investisiya səviyyəsində bir daha təsdiq edilib.

Əsasən 2008-2009-cu illəri əhatə edən global maliyyə böhranı bir çox ölkələrin iqtisadi siyasətlərinə yenidən baxmalarını zərurətə çevirdi. ABŞ, Avropa İttifaqı ölkələri, Rusiya və bir sıra digər inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr, habelə nüfuzlu beynəlxalq maliyyə institutları (Beynəlxalq Valyuta Fondu, Dünya Bankı, Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı və s.) bank-maliyyə sistemlərinin və iqtisadi siyasətinin korrekte olunmasının vacibliyini qəbul etdilər. Belə bir global iqtisadi şəraitdə Azərbaycan bir sıra qonşu ölkələrdən fərqli olaraq, maliyyə böhranını daha yüngül hiss etmişdir və yaranmış çətinliklər çevik iqtisadi-maliyyə siyasəti vasitəsilə uğurla həll edilmişdir. Nəticədə global böhran şəraitində belə, Azərbaycan iqtisadiyyatında artım qeydə alınmışdır. Bu isə əvvəlki dövrlərdə seçilmiş strateji kursun uğurla həyata keçirilməsinin təzahürüdür.

Eyni zamanda, ölkə iqtisadiyyatının diversifikasiyası, qeyri-neft sektorunun daha da inkişaf etdirilməsi zərurətini ölkə rəhbərliyi tərəfindən ön plana çıxarılmışdır. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 dekabr 2012-ci il tarixli fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan-2020: gələcəyə baxış" inkişaf Konsepsiyasında neft gəlirlərinin qeyri-neft sektoruna yönəldilməsi ölkənin səhiyyə, təhsil, tikinti, sənaye, nəqliyyat və sair sahələrinin daha da inkişafının gələcək strategiyasını müəyyən etmişdir.

İqtisadi böhranlar içində çarpışan əksər ölkələrdən fərqli olaraq, Azərbaycanın iqtisadiyyatı dinamik inkişaf edir. Bu ilin birinci yarısında iqtisadi artım 5,7, qeyri-neft sektorunun inkişafı 9,2, sənayedə ümumi artım 4, qeyri-neft sənayesində isə 14 faiz olmuşdur. Prezident İlham Əliyev Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında qeyri-neft sənayesinin yüksək tempə inkişafını vurğulamışdır: "Sənayeləşmə prosesi də uğurla gedir. Qeyd etdiyim kimi, qeyri-neft sənayemiz 14 faiz artmışdır. Mən xətləyirəm ki, nə vaxtsa qeyri-neft sənayemiz bu qədər artсын. Bu, doğrudan da rekord göstəricidir. Sənaye artımı əvvəllər də olub, amma daha çox neft hasilatı hesabına".

Ötən müddət ərzində iqtisadiyyatın qeyri-neft sahələrinin inkişafında ciddi sıçrayış qeydə alınmışdır. Belə ki, qeyri-neft sektorunda yeni istehsal sahələri açılmış, istehsal, nəqliyyat və kommunal infrastruktur əhəmiyyətli miqyasda inkişaf etdirilmiş, müasir sosial infrastruktur müəssisələri yaradılmış, o cümlədən yeni təhsil, səhiyyə müəssisələri inşa edilmişdir. Nəticə etibarilə qeyri-neft sektorunda ümumi məhsul istehsalı 6,4 faiz artaraq 25872,1 milyon manat təşkil etmişdir. 2015-ci ilin 9 ayında qeyri-neft sektorunun sahələri üzrə kənd təsərrüfatında 6,7, tikinti sektorunda 6, rabitə sektorunda 8,8, ticarət sektorunda 11,4, turizm sektorunda 15,1 faiz artım qeydə alınmışdır.

Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında Prezident İlham Əliyev vurğulamışdır ki, ölkəmizdə inflyasiya aşağı səviyyədədir - 3,5 faiz. Ölkəmizə 6 ayda 12,7 milyard manat sərmayə qoyulmuşdur.

Xüsusən qeyd olunmalıdır ki, ötən illər Azərbaycanda sosial problemlərin səmərəli həllində böyük irəliləyişə nail olunmuş, əhalinin sosial müdafiəsi sistemi qabaqcıl beynəlxalq standartlara uyğun olaraq yenidən qurulmuşdur. Yeni pensiya sistemi fəaliyyətə başlamış, ünvanlı dövlət sosial yardımı, sosial müavinətlər sistemi inkişaf etdirilmişdir.

Ölkə rəhbərinin həyata keçirdiyi məqsədyönlü siyasət nəticəsində səhiyyə sahəsinin inkişafı üçün əlverişli şərait yaranmış, dövlət qurumları ilə yanaşı, özəl səhiyyə ocaqları şəbəkəsi genişlənməmişdir. Dövlət büdcəsindən səhiyyəyə ayrılan vəsaitin həcmi dəfələrlə artmışdır. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən, dövlət büdcəsindən səhiyyəyə ayrılan vəsait 2005-ci ildə 115,3 milyon manat təşkil etdiyi halda, 2014-cü ildə bu göstərici 665,3 milyon manat səviyyəsinə yüksəlmişdir. Respublikada 500-ə yaxın tibb müəssisəsi tikilmiş və ya əsaslı təmir olunmuş, müasir avadanlıqlarla təchiz edilmişdir.

Təhsil sahəsində də nəzərəçarpan nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Təkcə onu qeyd etmək kifayətdir ki, təhsil sahəsinə ayrılan büdcə vəsaitinin ümumi həcmi 2015-ci ildə 1,7 milyard manat olmuşdur. Bu isə cari il üçün dövlət büdcəsinin ümumi xərclərinin 8,1 faizini təşkil edir. Ötən dövrdə ölkəmizdə təhsil infrastrukturunun müasirləşdirilməsi istiqamətində önəmli addımlar atılmış, nəticədə 1 milyondan artıq şagirdin təhsil şəraiti yaxşılaşmışdır. Təhsilin məzmunca yenilənməsinə istiqamətlənmiş islahatlar aparılmış, Azərbaycan təhsilinin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası ilə əhəmiyyətli addımlar atılmışdır. Mütəxəssislərin hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi və beynəlxalq təcrübənin ölkəyə gətirilməsi istiqamətində tələbələrə xarici ölkələrdə təhsil almaları üçün dövlət tərəfindən xüsusi qayğı və diqqət göstərilmişdir. Belə ki, 2011-ci ildə dövlət xətti ilə təhsil alan tələbələrin sayı 2055, 2014-cü il üzrə isə xaricdə dövlət xətti ilə təhsil alan tələbələrin sayı 3035 nəfər təşkil etmişdir.

Həyata keçirilən sənayeləşmə siyasəti çərçivəsində müasir sənaye parklarının və məhəllələrinin təşkili işi sürətlə inkişaf edir. Oktyabr ayında dövlət başçısı Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının rezidenti "Azertexnoline" şirkətinin texniki avadanlıqlar zavodunun açılışını etmişdir. Şirkət cari ildə dəyəri 45 milyon dollar olan məhsul ixracı barədə müqavilə imzalamışdır. Balaxanı və Qaradağ sənaye parklarının inkişafı istiqamətində işlər aparılır, Neftçala Sənaye Məhəlləsinin yaradılması ilə bağlı tikinti işlərinə başlanılmışdır. Bakı Gəmiqayırma Zavodunun fəaliyyəti genişlənir. Zavod tərəfindən müqavilə dəyəri 404 milyon dollardan yuxarı olan işlər aparılır.

Respublikanın iqtisadi potensialı artdıqca neft sektoruna alternativ sahələrin inkişafı da prioritet kimi qarşıya qoyulmuşdur. Bu kontekstdə ölkədə metallurgiya sektorunun inkişafı ölkə Prezidentinin diqqət mərkəzində duran əsas məsələlərdəndir. Məhz bunun məntiqi nəticəsi idi ki, ölkədə metallurgiya sənayesinin yaradılma-

sı, bu sahənin inkişafı və yeni texnologiyaların tətbiqi məqsədilə 2013-cü ildə ölkə Prezidentinin sərəncamı ilə "Azərbaycan Polad İstehsalı Kompleksi" QSC təsis edilmişdir. Qurum qısa vaxt ərzində struktur vahidi olan "Daşkəsən Filizsaflaşdırma" ASC-də təxirəsalınmaz tədbirlər görmüş, yeni dağ-mədən texnikası və innovativ texnoloji avadanlıqlar almış, fasiləsiz istehsalatı təmin etmişdir. Cəmi bir il müddətində (2014-2015-ci il) aparılmış fundamental yenidənqurma işləri nəticəsində həm istehsal həcmi əhəmiyyətli artmış, həm də dəmir filizi konsentrasiyasının keyfiyyəti 65 faizə yüksəldilmişdir. Yarandığı qısa müddətdə "Azərbaycan Polad İstehsalı Kompleksi" bəzi irəliləyişlərə nail olmuşdur. Hazırda kombinatın gücü illik 350 min tondur. İlin axırınadək bu gücün 750 min tona çatdırılması nəzərdə tutulur. Hələlik alınan məhsul əsasən xarici ölkələrə ixrac edilir.

Metallurgiya sənayesi ağır, çoxmərhələli və yüksək enerji tutumlu bir sənayedir. Artıq 24 ildir ki, müstəqilliyimizə qovuşmuşuq və hazırda metallurgiya sənayesinin güclü inkişafı üçün ölkəmizdə bütün imkanlar mövcuddur: siyasi sabitlik və təhlükəsizlik; əlverişli maliyyə-iqtisadi şərait (vergi siyasəti, biznes-investisiya mühiti); zəngin mineral-xammal bazası, o cümlədən metal tullantısı; bol enerji ehtiyatlarının olması; metala tələbatı olan sənaye və tikinti sahələri; səriştəli kadrlar və əmək ehtiyatları; yeni istehsal sahələrinin yaradılması imkanları və s. Bütün bunlar təhlil edilərək "Azərbaycan-2020: gələcəyə baxış" inkişaf Konsepsiyasında metallurgiya sənayesinin inkişafı ilə əlaqədar mühüm tədbirlər, o cümlədən ölkədə polad istehsalı zavodunun inşası, habelə aluminium sənayesinin inkişaf etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Konsepsiyanın bu müddəsinin icrası istiqamətində tezliklə real addımlar atılmağa başlanmışdır. Dövlət başçısının 26 dekabr 2014-cü il tarixli sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı" təsdiq edilmişdir. Azərbaycanda sənayenin inkişafının "yol xəritəsi" adlana biləcək bu proqramın tədbirlər planının sənayenin rəqabət qabiliyyətinin artırılması və potensialının gücləndirilməsi bölümündə metallurgiya ilə bağlı iki mühüm tədbir öz əksini tapmışdır: 1.15-ci bənddə Gəncə Aluminium Kompleksinin istehsal gücünün artırılması və 1.16-cı bənddə Azərbaycan Polad İstehsalı Kompleksində dəmir filizi hasilatından polad istehsalınaqədər istehsal prosesinin qurulması ilə bağlı zəruri tədbirlərin görülməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Dünya bazarında neftin qiymətlərinin kəskin dəyişmələri ölkənin sabit iqtisadi tərəqqisinin etibarlı təminatı üçün qeyri-neft sektorunun inkişafını ləhbüd edir. Bu səbəbdən Prezident İlham Əliyevin qeyri-neft sektorunu, o cümlədən ayrıca bu sahənin flaqmanı olmaq potensialına malik qara və əlvan metallurgiya sənayesinin inkişafına xüsusi önəm verməsi diqqətləyiqdir.

Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarına əsasən, cari ilin 9 ayında ölkənin dəmir filizi istehsalı əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 73,5 faiz artaraq 102,9 min ton təşkil etmişdir. Yaradıldığı vaxtdan "Azərbaycan Polad İstehsalı Kompleksi" QSC istehsalatın yenidən qurulması ilə bağlı qeyd edilən tədbirlərlə yanaşı, bu sahədə ixtisaslı mütəxəssislərin yetişməsi üçün də müxtəlif sosial layihələrin fəal iştirakçısına çevrilmişdir. Bu istiqamətdə qurum universitetlərlə, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə yaxın əməkdaşlıq strategiyasını fəaliyyətinin əsas prinsiplərindən biri kimi qəbul etmişdir.

Dövlət başçısının birbaşa nəzarəti və dəstəyi ilə "Azərbaycan Respublikasında nəqliyyat sisteminin inkişafına dair Dövlət Proqramının (2006-2015-ci illər)" və "Azərbaycan Respublikasının avtomobil yolları şəbəkəsinin yeniləşdirilməsinə və inkişafına dair Dövlət Proqramının (2006-2015-ci illər)" layihələri hazırlanmış və təsdiqlənmişdir. Bu proqramların əsas məqsədi əhalinin və iqtisadiyyatın nəqliyyat xidmətlərinə artan tələbatının təmin edilməsi, dayanıqlı nəqliyyat sisteminin yaradılması, nəqliyyatla dövlətin müdafiə ehtiyaclarının təmin olunması, ölkənin tranzit potensialının artırılması, nəqliyyat xidmətlərinin keyfiyyətinin artırılması, sərnişin və yük daşımalarında nəqliyyat xərclərinin azaldılması yolu ilə ölkədə yüksək sosial-iqtisadi inkişafın təmin olunmasından ibarətdir. Bu istiqamətdə atılan addımların bariz nümunələrindən biri XX əsrin ən iri iqtisadi layihələrindən biri olan TRASEKA proqramı çərçivəsində Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin formalaşdırılmasıdır ki, bu da ölkə iqtisadiyyatının və nəqliyyat sektorunun yüksəlişində, o cümlədən regionun inkişafında əhəmiyyətli mövqeyə malikdir.

Göründüyü kimi, ötən dövrdə bütövlükdə ölkəmizin dinamik və dayanıqlı yüksəlişi təmin edilmişdir. Belə bir şəraitdə ölkə başçısının dövlət və özəl sahibkarlığı dəstəkləyən yeni fərmanları, o cümlədən sahibkarlıq fəaliyyəti üçün tələb olunan lisenziyaların ASAN xidmət vasitəsilə verilməsi, habelə icra orqanları tərəfindən həyata keçirilən yoxlamaların iki il müddətinə dayandırılması ölkəmizin yeni dövrdə iqtisadi inkişafına ciddi təkan verəcəkdir.

Tam cəsarətlə demək olar ki, ölkəmizdə aparılan müstəqil dövlət quruculuğu prosesində iqtisadi islahatların və inkişafın Azərbaycan modeli yaranıb. Bu model əsasında uğurla həyata keçirilən və yeni çaralarla zənginləşdirilən sosial-iqtisadi siyasətin nəticələri Azərbaycanın həm də beynəlxalq imicinə artmasına və dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmlənməsinə gətirib çıxarıb. Əldə olunmuş makroiqtisadi göstəricilər və Azərbaycanın iqtisadi inkişaf baxımından dünya liderinə çevrilməsi düşünlümüş iqtisadi strategiyasının davam etdirilməsinin məntiqi nəticəsi sayıla bilər. Bu, dövlət başçısının iqtisadi islahatları uzunmüddətli, həmçinin yeni inkişaf erasının təmininə uyğun aparacaq qətiyyətinin əyani təzahürüdür. Bu tendensiya, eyni zamanda Prezident İlham Əliyevin böyük xarizmatik şəxsiyyət olmasını, siyasi peşəkərliyini, yüksək idarəetmə məhərrətini təsdiqləyir.

Səyyad AĞAYEV,
AMEA İdarəetmə Sistemləri
Institutunun böyük elmi işçisi,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru